

ПОЛІТИЧНА СВІДОМІСТЬ НОВОГО «ПОКОЛІННЯ X, Y, Z» В РОЗБУДОВІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

POLITICAL CONSCIOUSNESS OF THE NEW «GENERATION X, Y, Z» IN THE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN SOCIETY

Цурканова І.О.,

кандидат політичних наук,

асистент кафедри філософії та політології

Українського державного університету науки і технологій

У статті автор досліджує політичну свідомість громадян трьох поколінь X, Y, Z у контексті розбудови українського суспільства. Проаналізовано, як політичні настрої цих поколінь впливають на виборчий процес в Україні при складанні явки на прикладі результатів місцевих виборів 25 жовтня 2020 року. Адже активна громадянська позиція завжди впливає на результати – які політичні сили у найближчі 5 років будуть представляти інтереси народу. На наш погляд, одним із головних завдань державотворення демократичної та незалежної України і є політична свідомість, яка відображає реалії сучасного політичного життя, а громадська думка відіграє значну роль при формуванні політичного процесу.

Доведено, що вікова відмінність між поколіннями впливає на політичну сформованість настрою суспільства. Проте, наразі в науковій літературі достатньою мірою ще не досліджувалася ця проблематика, тому ми впевнені, що ця тема визначає актуальність даної статті.

Отже, формування світогляду молоді, особливо у період цифрової трансформації, потребує подальшого дослідження, бо саме вплив держави і формує політичну свідомість у молоді. А відсутність у неї політичних знань може призвести до маніпулювання свідомості зі сторони ЗМІ.

Ми вважаємо, що політична свідомість – це сукупність політичних знань про політику, які виражаються за допомогою відчуттів, настроїв, поглядів, емоцій та інтересів людей.

Таким чином, ми можемо дійти висновку про те, що існує певна вікова відмінність щодо переживання історичних та соціальних подій, які відбуваються в суспільстві, зокрема, у політичному просторі. Це можуть бути деякі моделі поведінки, вірування та переконання, тобто, ті події, що належать до відповідної епохи та складають побудову громадянських політичних інститутів.

Ключові слова: політична свідомість, молодь, молодіжна політика, українське суспільство, покоління X, Y, Z.

In the article the author explores the political consciousness of the citizens of three generations X, Y, Z in the context of the development of Ukrainian society. It is analyzed how the political moods of these generations affect the electoral process in Ukraine when drawing up the turnout on the example of the results of the local elections on October 25, 2020. After all, an active civil position always influences the results – which political forces will represent the interests of the people in the next 5 years. In our opinion, one of the main tasks of state-building of a democratic and independent Ukraine is political consciousness, which reflects the realities of modern political life, and civic opinion plays a significant role in shaping the political process.

It is proved that the age difference between the generations affects the political formation of the mood of society. However, so far this issue has not been sufficiently studied in the scientific literature, so we are confident that this topic determines the relevance of this article.

Thus, the formation of the worldview of young people, especially in the period of digital transformation, needs further study, because it is the influence of the state and forms the political consciousness of young people. And her lack of political knowledge can lead to manipulation of consciousness by the media.

We think that political consciousness is a set of political knowledge about politics, which is expressed through the feelings, attitudes, views, emotions and interests of people.

Thus, we can conclude that there is a certain age difference in the experience of historical and social events that occur in society, in particular, in the political space. These may be some patterns of behavior, beliefs and convictions, that is, those events that belong to the relevant era and constitute the construction of civic political institutions.

Key words: political consciousness, youth, youth policy, Ukrainian society, generation X, Y, Z.

Постановка проблеми. Одним із прикладів проблеми є те, що на виборах, які відбулися 25 жовтня 2020 року, рівень явки молодого покоління був досить низький, адже воно майже не цікавилось політикою. Сьогодні у формуванні політичної свідомості та культури поведінки цієї вікової категорії існує гостра проблема, яку потрібно вирішувати на державному рівні. В першу чергу, треба впровадити відповідні навчальні програми, які б були

затверджені Міністерством освіти і науки України, щодо обізнаності у політичному напрямку, починаючи зі старших класів школи. Молодь дуже обережно ставиться до політичних процесів, адже, як відомо, їх формами існування завжди є політичні зміни та розвиток. Якщо взяти до уваги різницю у віці, то ми повинні враховувати й політичну свідомість учасників політичного процесу, які відрізняються своїм баченням політичних потреб

суспільства, настроєм та політичними інтересами. Вкрай важливо, щоб молодь брала активну участь у виборчому процесі, бо питання, що стосуються політичної свідомості людей різного віку на прикладі декількох поколінь X, Y, Z, є вкрай важливими та потребують більш детального вивчення цієї проблематики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженням проблематики різних поколінь займалися вчені Ш. Анзенштадт, який брав за основу структурно-функціональний підхід та К. Мангейм, який розглядав покоління з точки зору культурологічного підходу. Слід за ними дану тематику з соціологічної точки зору досліджували Н. Хоув і В. Штраус, які і ввели поняття «покоління X, Y, Z». А ось О. Лютак та Н. Коваль у своїх роботах аналізують дослідження цих поколінь виключно з точки зору їх продуктивності праці та мотивації роботи. Але ми вважаємо, що у політичному процесі покоління X, Y, Z повною мірою досі не досліджувалися.

Вивченню державної молодіжної політики багато уваги приділив видатний вчений М. Головатий, який у своїй науковій праці спирався на роботи своїх колег: В. Криворученко, В. Лисовського, В. Павлова, Л. Рубіної, В. Колесникова та інших, які виступали проти абсолютизації вікових та психологічних ознак при визначенні поняття «молодь». Т. Краснопольська разом з науковцем Л. Луценко розглядали основні європейські моделі молодіжної політики в Україні та за кордоном. Разом з тим ще багато видатних науковців займаються вивченням даного напрямку.

Мета дослідження. Дослідити особливості формування політичної свідомості у молодого покоління, а також проаналізувати, як політичні настрої поколінь X, Y, Z впливають на виборчий процес в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Постіндустріальне суспільство за останні роки змінилося до невпізнаності. Після 2000-х років розвиток інноваційних послуг вийшов на перший план: з'явилися смартфони, Smart-TV, планшети та інші гаджети, тобто корисні речі для людини. Однак, не дивлячись на усе цифрове різноманіття, багато хто з людей не вміє усім цим користуватися. Їх переважну більшість становлять люди похилого віку, починаючи від 55 років і старше. Саме ця вікова категорія ходить на виборчі дільниці. І навпаки: молодь, яка живе у цифровому просторі, майже не цікавиться політикою.

Ця проблема стосується не лише IT-технологій – це образ мислення та звички. У цьому зв'язку особливо важливо, на нашу думку, підняти питання політичної свідомості людини та визначити, які фактори впливають на її цінність впродовж поколінь. Чому одна і та сама людина у 20 років не цікавиться політикою, а вже в 40 років вона

бере участь у виборах? Що її спонукає до цього рішення? Чи готова вона до політичного життя, навіть у разі відсутності політичної освіти.

Проблемою поколінь займалися ще у XIX столітті західноєвропейські вчені Ж. Дромель, О. Конт, О. Лоренц, Дж. Мілль та інші. Роботи П. Бурдьє та К. Мангейма заклали основу для вивчення соціокультурної взаємодії поколінь. Потім дану тему підняли дослідники із США Н. Хоув та В. Штраус. Багато критики лунало в їх адрес, але вони змогли дослідити найважливішу проблематику сьогодення і заклали основу для подальшого вивчення поколінь X, Y, Z.

У своєму дослідженні О. Лютак зазначає, що «на думку Н. Хоува і В. Штрауса, існує певна модель у розвитку поколінь, на яку впливали історичні події. Автори назвали цю модель перетвореннями чи періодами. Кожен період триває 20–22 років, 4 періоди складають повний цикл, що триває приблизно 80–90 років і відносно дорівнює тривалості людського життя» [3, с. 96].

Таким чином, покоління X припадає на період 1965-1980 рр, покоління Y – на 1981-1996 рр, а покоління Z – 1997-2020 рр. Саме ці три періоди ми й будемо аналізувати у своїй роботі, однак, ми не взяли до уваги ще три покоління, адже на нашу думку, вони нас не цікавлять. Їх ще називають «Мовчазне покоління» (1925-1942), «Бєбі-бумери» (1943-1964) та «Альфа», тобто це діти, які народилися приблизно після 2012 року – зараз неповнолітні.

На сьогодні не існує єдиної загальноприйнятої теорії щодо поколінь, однак, ми спробуємо охарактеризувати кожне з них на прикладі України для того, щоб зрозуміти їх настрої, думки та свідомість, що надалі впливає на їх політичний вибір.

Так, наприклад, *покоління X* – це переважно люди, які зростали у Радянському Союзі, відчували дефіцит товарів та продуктів. Вони дуже працьовиті, а їх основними цінностями була технічна грамотність, прагнення до навчання та здобутків у спорті. Саме це покоління зараз забезпечує себе та своїх батьків – «бєбі-бумерів». Багато хто з видатних науковців того покоління зробили вагомий внесок у розвиток та розбудову, як промислових технологій, так і у гуманітарній сфері. На нашу думку, доречним буде згадати й те, що зараз багато керівних посад в нашій країні займають саме люди покоління X, зокрема і мер міста Дніпро – Борис Філатов (1972 р.н.), який на практиці вміло показав свої вміння та навички, здобуті у політичному напрямку протягом багатьох років, і був обраний головою міста двічі. В 2010 році його підтримали майже 150 тисяч виборців або 78%. Це говорить про те, що людина з покоління X є досить сильно політично підготовлена та має стійкий характер для того, щоб приймати важливі рішення для майже 1 млн осіб, які проживають у місті.

Покоління Y або, як їх ще називають «Міленіали» – це самостійні люди, які ще застали розпад СРСР. Особливо важким періодом став для усіх початок 1990-х. Саме така риса характеру, як «самостійність», і дозволила надалі бути всебічно інформованими та цікавитися глобалізацією, адже вони завжди були допитливими. Це покоління почало зростати в початок епохи цифрових технологій. Коли з'явився Інтернет, то більшість людей поринули у цифрові технології та почали активно розвиватися в ІТ сфері.

Покоління Z – це молодь, тобто люди, що з'явилися на світ після 2000 року. Це покоління, на відміну від своїх батьків, занурило у різні гаджети – планшети, комп'ютери та смартфони – й спілкування з іншими людьми відійшло на інший план. Вони віддають перевагу мережі Інтернет та блогерству у Instagram, Tik Tok та на YouTube каналі. Що стосується політичного досвіду, то він є дуже замалий у цьому поколінні, адже більшість з них є неповнолітніми і не можуть брати участь у виборах, а інші, чомусь, здебільшого, ігнорують політичний процес.

Як зазначає О. Лютак: «Покоління, що мають однаковий історичний досвід на початку життя, формують колективний портрет і живуть за схожими життєвими сценаріями» [3, с. 96].

Таким чином, проаналізувавши три покоління, ми пропонуємо подивитися на структуру виборців, які взяли участь в голосуванні на місцевих виборах в Україні 25 жовтня 2020 року.

«Результати дослідження, які проводила соціологічна група Рейтинг в день виборів 25 жовтня, свідчать про те, що підсумкова явка на місцевих виборах в Україні склала лише 36,88%. «56% з тих, хто прийшов на дільниці, були люди старші за 50 років, при тому, що в загальній структурі виборців їхня частка становить 45%», а ось молодь, за даними соціологів, була менш активною – лише 11% з тих, хто прийшов на дільниці, були люди у віці 18-29 років, в загальній структурі виборців їхня частка становить 18%» [4].

Ми вважаємо, що на явку виборців, крім епідемії Covid-19, вплинула байдужість, а також політична неграмотність та незрілість серед молоді. А ось активну участь у виборчому процесі зайняло покоління X, тобто, це люди старшого віку, які звикли ходити на виборчі дільниці.

На наш погляд, якщо людина політично освідчена, а також може компетентно оцінити та проаналізувати діяльність політики уряду, то вона готова приймати активну політичну участь у виборчому процесі. Своєю чергою, політична свідомість є досить складною системою, адже вона виступає як специфічна форма мислення та має мінливий характер. При чому одні й ті самі її події та явища можуть сприйматися населенням по-різному.

У політичній свідомості розрізняють два взаємопов'язані рівні: теоретичний та емпіричний.

Як правило, теоретичний рівень вимагає більш детального аналізу вивчення політичного життя з наукової точки зору, за допомогою якої вивчаються політичні інтереси суспільства, які надалі і формують політичні програми. А ось емпіричний рівень формується на ґрунті практичного досвіду людей і зображує їх політичні погляди. Шляхом набутих власних політичних знань, уявлень, настроїв та подій, тобто під безпосереднім впливом повсякденної свідомості, і формується громадська думка.

Доречним, на нашу думку, є дослідження Н. Єфтені, що зазначає: «Політична свідомість відображає політичну діяльність та визначає політичну поведінку громадян, їх політичну активність. Рівень політичної свідомості, пануючі в суспільстві настрої та ідеї в період політичної, соціально-економічної нестабільності української держави можуть виступити важливим фактором в формуванні суспільства» [2, с. 66].

Залежно від суб'єкта політичної свідомості виокремлюються масова, групова та індивідуальна політична свідомість, які різняться за своїми соціально-політичними цінностями. Суттєвою для політики є масова свідомість, яка містить в собі соціально-політичні цінності та висвітлює її зі зростанням маси людей, що беруть участь в історичних подіях, відображенням яких є сукупність ідей, уявлень, почуттів та настроїв суспільства в цілому.

Індивідуальна політична свідомість характеризується з ціннісних компонентів індивіда, які розкривають його систему цінностей.

Ми вважаємо, що політична свідомість – це сукупність політичних знань про політику, зокрема, які виражаються за допомогою відчуттів, настроїв, поглядів, емоцій та інтересів людей.

Слушною думкою, на наш погляд, є ствердження Н. Єфтені: «Політичні переконання дозволяють індивіду ідентифікувати себе в політичній системі, формують систему цілей і цінностей. Індивід, усвідомлюючи свої очікування та орієнтири, ідентифікує себе з певними соціальними групами. Це дозволяє йому орієнтуватися в політичних процесах, здійснювати політичну діяльність. Підтвердженням цьому є вплив ідей, які виникають в суспільствах, підтримуються населенням і сприяють різким змінам (переворотам, революціям тощо)» [2, с. 68].

Особливе місце в груповій свідомості посідає політична ідеологія, оскільки саме вона визначає політичну поведінку членів групи.

Таким чином, ми можемо дійти висновку про те, що існує певна вікова відмінність щодо переживання історичних та соціальних подій, які відбуваються в суспільстві, відповідно у політичному просторі. Це можуть бути певні моделі поведінки, вірування та переконання, тобто ті події, що належать до відповідної історичної епохи та складають побудову громадянських політичних інститутів.

На думку Г. Смокової «Включення молоді до активного суспільно-політичного життя має два пов'язані аспекти – власне процес соціалізації молоді та процес психосоціальної, культурної трансформації суспільства. Адаптуючи кожне нове молоде покоління до усталених норм та форм життєдіяльності, суспільство змінюється й само: процес соціалізації переростає в процес оновлення суспільства. Своєю чергою, змінюючи суспільство, молодь змінюється й сама, стаючи рушійною силою країни загалом» [5, с. 70].

У своїх наукових роботах, видатний вітчизняний вчений М. Головатий особливу увагу приділяє молодіжній політиці та її впливу на розвиток державотворення. Він зазначає, що: «Як специфічна соціально-демографічна група суспільства молодь характеризується не лише віковими ознаками, але й місцем, яке вона посідає у соціальній структурі суспільства, особливостями соціального становлення та розвитку. Саме тому постає питання про молодь, як суб'єкт суспільних перетворень, а звідси – і про саме цю вихідну позицію у формуванні державної молодіжної політики [1, с. 55].

При цьому важливо зазначити, що в даному контексті доречним буде зазначити, вислів Г. Смокової: «Аналізуючи наявну нормативно-правову базу з молодіжної тематики можна констатувати, що метою державної молодіжної політики має бути створення необхідних соціально-економічних, політико-правових умов та гарантій для соціального становлення, розвитку і вдосконалення як окремої молодої людини, так і всього молодого покоління. В процесі вивчення даного питання, варто також підкреслити, що власне молодіжна політика та державна молодіжна політика не є тотожними. Тобто, ми маємо одну сферу впливу та різних суб'єктів діяльності. Адже молодіжна політика – це діяльність усіх суспільно-політичних інституцій стосовно молоді (як державних, так й комерційних), а державна молодіжна політика є її складовою і характеризує взаємовідносини саме держави й молоді» [5, с. 71].

Як зазначає, Н. Єфтені: «Значна роль у формуванні політичної свідомості відводиться інформації, яка надходить від політичної влади, офіційних джерел і циркуляції неформальної інформації, не підтверджених офіційно даних, тобто чуток,

пліток тощо. Ступінь достовірності і повнота інформації дозволяють індивіду використати її при здійсненні вибору. Засоби масової інформації є елементом громадянського суспільства, бо саме через медіа соціально активні люди виходять на велику суспільну арену. Використовуючи технології і особливі прийоми психологічного впливу, засоби масової інформації є найефективнішими маніпуляторами, які мають на меті оперативне і стратегічне маніпулювання» [2, с. 68].

На наш погляд, формування світогляду молоді, особливо у період цифрової трансформації, сьогодні є дуже актуальним питанням, що потребує подальшого дослідження. Саме вплив держави на свідомість молоді створює відповідні цінності формування політичної свідомості.

Також Г. Смокова свідчить про те, що: «За відсутності державного механізму цілеспрямованої соціалізації молоді, канали молодіжної комунікації будуть заповнені зовсім іншими цінностями та механізмами. Якщо поглянути на сучасне дозвілля молодого покоління, то значну частину їхнього часу займає віртуальний простір та, особливо, соціальні мережі, які стають основним засобом комунікації» [5, с. 71].

Ми повністю згодні з тим, що молодь поринула у віртуальний світ та може втратити зв'язок з оточуючими, зокрема, це стосується соціального суспільства, а відсутність політичних знань може призвести до маніпулювання свідомості зі сторони ЗМІ.

Висновок. Підсумовуючи вищевикладене зазначимо, що політична свідомість є відображенням внутрішнього світу індивіда, що в подальшому впливає на його розвиток за допомогою набутих навичок та вмій у політичному просторі. Покоління відграють важливу роль у формуванні громадянського суспільства та становлять основу політичних відносин та взаємозв'язків між державою та громадянином. Молодь є невід'ємною складовою цих політичних відносин, що формують подальший електорат на виборах. Ми з упевненістю можемо сказати, що основою для молоді має бути доступна та якісна освіта щодо вивчення політичних явищ та процесів, адже головним завданням держави є активне сприяння молоді у розбудові суспільно-політичного життя країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Головатий М. Ф. Державна молодіжна політика як феномен суспільного розвитку і нова парадигма державотворення у країнах перехідного стану *Український соціум*. 2002. № 1. С. 54 – 62.
2. Єфтені Н. М. Особливості формування політичної свідомості *Політичне життя*. 2019. № 4. С. 66-70.
3. Лютак О. З. Застосування теорії покоління у консультуванні персоналу організації *Збірник наукових праць: психологія*. 2019. № 23. С. 94-101
4. Названий вік найбільш активних виборців на місцевих виборах *Аналітичний портал Слово і Діло*: веб-сайт. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/10/28/novyna/suspilstvo/nazvanyj-vik-najbilsh-aktyvnyx-vyborciv-miscevux-vyborax> (дата звернення: 21.05.2022).
5. Смокова Г. І. Інститути соціалізації як механізм реалізації державної молодіжної політики в Україні *Політичне життя*. 2019. № 2. С. 69-73.